

Життєвий та науковий шлях професора Василя Миколайовича Гуцуляка -видатного українського географа і педагога

Вероніка ГРИЦКУ^{1*} <https://orcid.org/0000-0003-4975-3735>

Віталій ПРИСАКАР² <https://orcid.org/0009-0001-9566-1295>

Галина КОВБІНЬКА³ <https://orcid.org/0000-0002-4368-5754>

УДК 91(477)(092)

ПОШУКОВА СТАТТЯ

¹Комунальний заклад «ШПОЧО» м. Чернівці,
кафедра методики викладання природничо-математичних дисциплін

²Відокремлений структурний підрозділ «Прикладний коледж Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича»

³Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

Листування – veronska-hrytsku@ukr.net, v.prusakar@chnu.edu.ua; g.kovbinka@chnu.edu.ua;

Ключові слова: Василь Миколайович Гуцуляк, геоекологія, ландшафтознавство, геохімія ландшафтів, екологічна оцінка, наукова школа, Чернівецький національний університет.

Анотація: Стаття присвячена всебічному аналізу життєвого шляху, наукової спадщини та педагогічної діяльності професора Василя Миколайовича Гуцуляка – видатного українського географа, який зробив вагомий внесок у формування та розвиток сучасної геоекології, ландшафтознавства та ландшафтно-геохімії в Україні.

Особливий акцент зроблено на розкритті ролі вченого у становленні ландшафтно-геохімічної школи, створенні геоекологічної лабораторії, формуванні мережі міждисциплінарних досліджень та популяризації досягнень Чернівецької географічної школи у міжнародному науковому просторі.

Професор Гуцуляк розробив еколого-геохімічну концепцію оцінювання стану ландшафтних комплексів, обґрунтував методику комплексного аналізу геосистем та започаткував новий напрям – ландшафтно-геохімічну екологію. Під його керівництвом було створено десятки геохімічних, еколого-географічних та медико-географічних карт, що стали основою регіонального природоохоронного планування і використовуються дотепер.

Важливим етапом діяльності Гуцуляка стало заснування у 1980-х роках ландшафтно-геохімічної лабораторії, яка поступово перетворилася на потужний навчально-науковий центр. У лабораторії проводилися комплексні дослідження ґрунтів, води, біоти та атмосферного повітря, аналізувалося забруднення урбанізованих територій, реалізовувались міжнародні наукові проекти у співпраці з науковими установами Румунії та Молдови. Під керівництвом професора була створена наукова школа, в межах якої захищено 8 кандидатських дисертацій, присвячених різним аспектам геохімії ландшафтів, медико-географічним

дослідженням, еколого-економічним оцінкам та аналізу сільських і міських геосистем.

Приділено педагогічній діяльності професора, який поєднував високу наукову культуру з талантом лектора і наставника. Він створив низку навчальних посібників і підручників, що стали основою викладання дисциплін «Ландшафтна екологія», «Ландшафтознавство», «Геохімія ландшафтів» у закладах вищої освіти України. Міжнародне визнання професора підтверджується його участю в роботі престижних наукових організацій, членством у міжнародних асоціаціях та численними відзнаками.

Наукова й педагогічна спадщина Василя Миколайовича Гуцуляка є вагомим частиною розвитку української географії, а його внесок у становлення геоекологічних і ландшафтно-геохімічних досліджень зберігає свою актуальність і значущість. Науковець створив цілісний науковий напрям, сформував сильну школу послідовників і залишив багату інтелектуальну спадщину, яка продовжує впливати на сучасний розвиток географічної науки.

Василь Миколайович Гуцуляк належить до когорти видатних українських географів, які сформулювали наукові засади сучасної геоекології та ландшафтознавства в Україні. Наукова, педагогічна та громадська діяльність вченого становлять важливий внесок у розвиток всієї географічної науки та підготовку висококваліфікованих кадрів.

Метою статті є систематизація та періодизація основних віх життєвого, наукового та педагогічного шляху В.М. Гуцуляка, аналіз внеску вченого у становлення геоекологічних досліджень, розвиток ландшафтно-геохімічної школи і популяризацію досягнень Чернівецької географічної школи.

Життєвий шлях та становлення науковця/Народився Василь Миколайович Гуцуляк 22 липня 1935 року в селі Корчівці колишнього Глибоцького району Чернівецької області (нині Чернівецький район). Здобув вищу освіту на географічному факультеті Чернівецького державного університету, де навчався у провідних українських географів – Геренчука К.І., Лебедева В.Г., Куниці М.О.

Закінчив аспірантуру у Київському державному університеті, де захистив кандидатську дисертацію на тему «Ландшафти Північної Молдови та питання їх раціонального використання». У подальших своїх наукових дослідженнях В.М. Гуцуляк зумів вміло поєднати теоретичні положення фізичної географії та практичні аспекти геохімічного аналізу ландшафтів. А вже в 1994 році в інституті географії АН України він успішно захистив докторську дисертацію на тему «Еколого-геохімічний аналіз та оцінка природно-антропогенних ландшафтів (на прикладі Чернівецької області та півночі Молдови)» зі спеціальності фізична географія, геофізика та геохімія ландшафтів та здобув науковий ступінь доктора географічних наук. Через кілька місяців, у цьому ж році йому було присвоєно вчене звання професора.

Починаючи з 1973 року життя вченого-педагога нерозривно пов'язане з Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича, де йому довелося обіймати посади доцента, професора, завідувача кафедри фізичної географії.

Наукова діяльність і внесок у розвиток української та світової географічної науки

Основним напрямом наукової діяльності вченого стало вивчення структури, функціонування та геохімічного стану природно-антропогенних ландшафтів. В.М. Гуцуляк розробив еколого-геохімічну концепцію оцінювання стану ландшафтного середовища, на основі якої розробив та запропонував методику інтегральної оцінки екологічної ситуації територій.

В.Грицьку, В.Присакар, Г.Ковбінка

Життєвий та науковий шлях професора Василя Миколайовича Гуцуляка – видатного українського географа і педагога

Під його вмілим науковим керівництвом було створено серію ландшафтно-екологічних, геохімічних і медико-географічних карт Прикарпатського регіону, що стали науковою основою для природоохоронного планування. Вчений також здійснив вагомий внесок у розвиток вчення геоекології людини, що сприяло міжнародному визнанню його досліджень.

Наукові результати професора В.М. Гуцуляка неодноразово представлялися на різноманітних міжнародних конгресах і конференціях (Москва, Софія, Прага, Торонто, Бонн, Бухарест, Сеул та ін.) і були опубліковані у багатьох провідних наукових виданнях України й світу.

Професор був членом спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій, редколегій наукових часописів, науково-методичної ради МОН України, а ще рецензентом численних монографій і підручників. Десятки наукових збірників і статей вийшли за його редакцією.

Наукова школа та лабораторія

Під керівництвом професора Гуцуляка у 1980-х роках було засновано ландшафтно-геохімічну лабораторію. Саме ця лабораторія стала провідною науковою базою для проведення досліджень геохімічних процесів у природному середовищі на території Західної України. Пізніше діяльність лабораторії набула ландшафтно-еколого-геохімічного напрямку досліджень.

У межах лабораторії під керівництвом вченого проводилися комплексні дослідження природних вод, ґрунтів, біомаси та навіть атмосферного повітря, результати яких були використані для оцінки екологічного стану урбанізованих територій міст Чернівців, Івано-Франківська та інших суміжних регіонів.

На базі лабораторії виконувалась госпдоговірна робота «Дослідження сумарного забруднення вод і ґрунтів ландшафтів м.Чернівці і розробка геоінформаційної системи їх контролю (1986-1992рр.). Значна робота виконана науковим колективом лабораторії під час дослідження «чернівецької алопеції»

Під науковим керівництвом Гуцуляк В.М. виконувалися міжнародні програми, серед яких дуже результативним був проєкт «Геоекологічні дослідження українсько-румунського прикордоння», щ обув реалізований спільно з університетами Румунії та Молдови.

Під керівництвом професора Гуцуляка В.М. лабораторія активно співпрацювала з провідними науковими установами - Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Інститутом географії НАН України, Яським і Сучавським університетами (Румунія), Інститутом географії та екології Академії наук Молдови, а також університетами Одеси, Львова, Харкова, Івано-Франківська.

На теперішній час лабораторія функціонує як навчально-науковий центр, де студенти географічного, хімічного та біологічного факультетів опановують методики аналізу компонентів природного середовища.

У рамках геоекологічного напрямку досліджень під керівництвом професора В.М.Гуцуляка вперше в Україні сформувалась нова наукова школа ландшафтно-геохімічної екології. В 1995 вченим була опублікована монографія «Ландшафтно-геохімічна екологія». По даному напрямку було підготовлено та успішно захищено 8 кандидатських дисертацій:

1.Присакар В.Б. тема кандидатської дисертації: «Еколого-геохімічний аналіз та оцінка поселенських ландшафтів Чернівецької області».

2.Ніколаєв А.М. тема кандидатської дисертації: «Гідролого-геохімічна оцінка стану річок урбанізованої території (на прикладі міста Чернівці)».

В.Грицку, В.Присакар, Г.Ковбінька

Життєвий та науковий шлях професора Василя Миколайовича Гуцуляка – видатного українського географа і педагога

3.Кирилюк С.М. тема кандидатської дисертації: «Ландшафтно-екологічний аналіз та оцінка ландшафтних комплексів для цілей садівництва (на прикладі Хотинської височини)».

4.Ходан Г.Д. тема кандидатської дисертації: «Еколого-геохімічна оцінка дорожніх геосистем Чернівецької області».

5.Невенченко А.І. тема кандидатської дисертації: «Еколого-грошова оцінка земель урбанізованих ландшафтів (на прикладі Коломийського Прикарпаття)».

6.Чернега П.І. тема кандидатської дисертації: «Структура передгірських ландшафтів Буковинського Передкарпаття, проблеми їх оптимізації».

7.Наконечний К.П. тема кандидатської дисертації: «Медико-екологічна оцінка поселенських геосистем Чернівецької області».

8.Танасюк М.В. тема кандидатської дисертації: «Ландшафтно-геохімічний аналіз та оцінка екологічного стану сільських геосистем (на прикладі Чернівецької області)».

Педагогічна діяльність і міжнародне визнання

Професор В.М. Гуцуляк був блискучим лектором і наставником. Його лекції відзначалися науковою глибиною, структурною логікою та етичним змістом. Він виховав плеяду молодих науковців, які продовжують його ідеї в наукових напрямках геоекології та ландшафтознавства.

Його педагогічна діяльність поєднувала високу вимогливість із щирим ставленням до студентів і колег, що створювало атмосферу творчості та наукового пошуку.

Міжнародне визнання професора підтверджується членством у World Association of Soil and Water Conservation (WASWC) (США), Румунській академії наук (ASAS), а також участю у роботі Українського географічного товариства. Він удостоєний звання «Відмінник народної освіти» (2000), титулу «Людина року – 2003» (American Biographical Institute, США).

Професор В.М.Гуцуляк видав значну кількість підручників і навчальних посібників по ландшафтній екології, геохімії ландшафтів, ландшафтознавству, медичній географії та ін. В 2002 році вийшов у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича навчальний посібник «Ландшафтна екологія: геохімічний аспект», а в 2015 році видано підручник «Ландшафтна екологія» в Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна авторів В. М. Гуцуляка, Н. В. Максименко, Т. В. Дудар. Даний підручник є базовим при викладанні курсу «Ландшафтна екологія» в багатьох вузах країни. Викладанню курсу «Ландшафтознавство» допомагають два навчальні посібники автора, зокрема виданий в 1992 році - «Основи ландшафтознавства» і в 2005 році - «Ландшафтознавство: теорія і практика». Також допомагають студентам навчальні посібники «Геохімія ландшафту» і «Медична географія». Значна кількість методичних вказівок проф Гуцуляка В.М. сприяє проведенню на належному рівні практичних, семінарських і лабораторних занять.

Життєвий і науковий шлях професора Василя Миколайовича Гуцуляка є зразком служіння науці, освіті та суспільству. Його концептуальні розробки, наукова школа та педагогічна спадщина становлять вагомий внесок у розвиток української географії, особливо в галузі ландшафтознавства, геохімії ландшафтів і геоекології.

Професор Гуцуляк залишив по собі глибокий науковий слід, сформувавши потужну генерацію географів-дослідників, що продовжують його справу у нових умовах розвитку географічної науки.

Veronika Hrytsku, Vitaliy Prysakar, Halyna Kovbinka

Municipal Institution "Shpocho" Chernivtsi, Department of
Teaching Methods of Natural and Mathematical Disciplines
Separated Structural Subdivision «Applied College of Yuriy Fedkovych
Chernivtsi National University»

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Department of Physical Geography, Geomorphology and Paleogeography

**The life and scientific career of Professor
Vasyl Mykolayovych Hutsulyak – an outstanding
Ukrainian geographer and teacher**

Keywords: Vasyl Mykolayovych Hutsulyak, geoecology, landscape science, landscape geochemistry, ecological assessment, scientific school, Chernivtsi National University.

Abstract: The article provides a comprehensive analysis of the life path, scientific legacy, and pedagogical activity of Professor Vasyl Mykolaiovych Hutsulyak, an outstanding Ukrainian geographer who made a significant contribution to the formation and development of modern geoecology, landscape science, and landscape geochemistry in Ukraine.

Special attention is given to revealing the scholar's role in establishing the landscape–geochemical school, creating a geoecological laboratory, developing a network of interdisciplinary research, and promoting the achievements of the Chernivtsi geographical school within the international scientific community.

Professor Hutsulyak developed an ecological and geochemical concept for assessing the state of landscape complexes, substantiated a methodology for the comprehensive analysis of geosystems, and initiated a new scientific direction—landscape–geochemical ecology. Under his leadership, dozens of geochemical, ecological–geographical, and medical–geographical maps were created, forming the basis for regional environmental planning and remaining relevant today.

A crucial stage of Hutsulyak's activity was the establishment, in the 1980s, of the landscape–geochemical laboratory, which gradually evolved into a powerful educational and research center. The laboratory conducted complex studies of soils, water, biota, and atmospheric air, analyzed environmental pollution in urbanized territories, and implemented international scientific projects in cooperation with research institutions in Romania and Moldova. Under the professor's leadership, a scientific school was formed, within which eight PhD theses were successfully defended, addressing various aspects of landscape geochemistry, medical geography, ecological–economic assessments, and the analysis of rural and urban geosystems.

Particular attention is devoted to his pedagogical work, as Professor Hutsulyak successfully combined high scientific culture with the talent of a lecturer and mentor. He authored numerous textbooks and teaching manuals that have become fundamental for delivering university courses such as *Landscape Ecology*, *Landscape Science*, and *Landscape Geochemistry* in higher education institutions across Ukraine. His international recognition is evidenced by participation in prestigious scientific organizations, membership in international associations, and numerous awards.

The scientific and pedagogical heritage of Vasyl Mykolaiovych Hutsulyak constitutes a significant component of the development of Ukrainian geography, while his contribution to the formation of geoecological and landscape–geochemical research remains relevant and influential. The scholar created a comprehensive scientific direction, established a strong school of followers, and left a substantial intellectual legacy that continues to shape the contemporary development of geographical science

В.Грицку, В.Присакар, Г.Ковбінка

Життєвий та науковий шлях професора Василя Миколайовича Гуцуляка –
видатного українського географа і педагога